

Det Anarkistiska Biblioteket

Till minnet av Errico Malatesta

Max Nettlau

Max Nettlau
Till minnet av Errico Malatesta
1947

Syndikalismen #6 1947

www.anarkistiskabiblioteket.se

1947

De som deltagit i anarkismens internationella liv någon längre tid tillbaka kommer alltid att ha vid sin sida Malatesta som en äldre men ständigt aktiv och modern stridsman. Ty Malatesta var med i den mest avancerade rörelsen ända sedan våren 1871, då Pariskommunen gjorde mycket för att förmå honom att gå in i det mest förföljda och djärvaste av alla framstegspartier, till våren 1932, då han under pauserna i sin dödliga sjukdom alltjämt uttryckte intresse och hopp för alla goda mål och väntade så ivrigt att vara med oss ännu många år, ivrig och obruten i själen och rik på mognad och erfarenhet.

Sextiott år av intensiv kamp för vilken sak som helst är något sällsynt. För den alltjämt begränsade kretsen av anarkister är det praktiskt taget något enastående och torde förtjäna en återblick och en analys, även där det personliga intresset för denna enastående renhjärtade,hängivna, alltid aktiva, mycket intelligenta, dristiga och modiga och samtidigt milda och vänliga personlighet är ringa.

Född i det gamla kungariket Neapel och i den livliga landsortsstad, som nu intar platsen för romarnas berömda Capua, bevittnade han ända från barndomen Garibaldi's strider i dessa trakter, absolutismens fall och tioårsperioden 1860-70 med alltjämt mycken aktiv liberalism, republikanska konspirationer, ett nationellt krig och växande socialt elände. I lyceet med grundval av gammal klassisk tradition drömde han om en ideell social republikanism, djärva tyrannmord och frihetsstrider för att avskaffa eländet och det sociala förtrycket runt omkring honom. En kort tid hoppades han på Mazzini, men socialistrevolten i Paris, Kommunen, fascinerade honom. Just då träffade han, som var medicine studerande och redan stred med i de republikanska studenternas demonstrationer, varigenom han för första gången kom i fängelse, en ung jurist, Carmelo Palladino. Denne var fullt förtrogen med Bakunins idéer och med striden mellan de auktoritära och de frihetliga inom Internationalen. Hans argument övertygade Malatesta, som gick in i den stora neapolitanska sektionen av Internationalen.

Denna sektion hade speciella sektioner inom olika yrken, syndikat, avslutna och omfattade också ett antal studenter, Malatestas vänner, och var centrum för Internationalens förgreningar i Södern. Den upplöstes plötsligt av regeringen i augusti 1871, och även Malatesta blev föremål för förföljelse. Den måste fortsätta i hemlighet, vilket skedde effektivt tack vare dess inre kärna av kämpar, Alliansen, Bakunins personliga kamrater. Den rekonstituerades vintern 1871-72 som Federazione Operaia Napoletana (Neapolitanska arbetarnas federation). Dess "förbundssekreterare" var Malatesta, alltjämt student, och dess tryckta program, undertecknat av

...

I denna anda skrev han vid den tiden till andra vänner, och han hade en verklig törst efter nyheter om utvecklingen överallt, särskilt i Spanien, där han hade förlorat kontakten under de sex värsta veckorna av sin sjukdom. Det var synd att man inte kunde skriva helt öppet till honom. Hans brev och annan post censurerades nämligen, stoppades ibland och var aldrig säker. Vi började hoppas igen, men hans tystnad blev snart ominös. Han blev inte återställd, hade inte heller något recidiv. Huru som helst, hans långa, alltid aktiva, modiga och högsinta, alltid fasta, rakryggade och hoppfulla levnad har nått sitt slut i en ålder av sjuttioått år och åtta månader. Han överträffade alltså Krapotkins ålder med omkring sex månader och dog av samma kroniska och akuta sjukdom som denne. Krapotkin var förresten lika mycket Lenins fånge och offer som Malatesta var Mussolinis, denna individ, som hade varit lycklig att få borsta Malatestas stövlar 20 eller 30 år tidigare.

Alltså handlade auktoritära socialister, vilken både Lenin och Mussolini var, särskilt grymt mot anarkister som Krapotkin och Malatesta, och de påskyndade deras död fysiskt. *Det* kunde de uträtta, men där slutar deras makt, om de som dela dessa mäns åsikter eller lär känna dem nu, fortsätter deras och deras föregångares och kamraters befrielseverk.

För mig var Malatesta, som jag först lärde känna i november 1889, alltid en god kamrat och så småningom också vän. Jag respekterade honom djupt och sympatiserade alltid med honom. Ingenting störde dessa ringa men stabila relationer.

Hans liv och verk förtjänar mycket mera studium, och vi har alla skäl att vara tacksamma emot honom och att föreviga hans minne.

(Ovanstående artikel skrevs av den nu avlidne Nettlau redan 1932 för Syndikalismen men "kom bort" samman med ett par andra artiklar för att nu åter ha kommit tillrätta. Den kommer alltid att behålla sitt historiska värde.)

evolutionen måste gå framåt obunden och får inte hejdas av temporära konstruktioner som, hur välmenta de än må vara i början, endast sluta med att bli hinder.

Man kan aldrig sluta med att diskutera Malatesta. Jag har just börjat, men måste sluta här. De flesta av oss kommer ihåg de spännande tiderna i Italien 1920, då fabriker ockuperades och revolutionen tycktes nära. Allt detta stoppades genom ett sammanträffande av ödesdigra faktorer, och despotismen och fascismen steg till toppen. Under det ödesdigra året 1922 företog Malatesta sin sista resa utomlands såsom inbjuden till minnesfesten för kongressen i S:t Imier 1872, femtio år senare i samma schweiziska ort, S:t Imier. Han måste stiga över bergen högt uppe på smugglarnas stigar, fördd av en kamrat från Tessin. Han var med på konferenser och möten och skulle just kila iväg i bil, då schweiziska polisen ingrep för att ta fast honom, emedan han hade utvisats från Schweiz - 1879, fyrtiotre år tidigare. Han måste alltså återvända till Italien som snart genom fascistkuppen i november 1922 blev ett fängelse, som aldrig släppte sitt grepp om honom. Fast han inte var häktad formellt, måste han under många år hålla sig inom hus, ty vart han än gick blev han skuggad, och dem han träffade eller som besökte honom trakasserades av polisen, stämplades som misstänkta om inte värre. Detta tärde på hans hälsa och hindrade rekreation. När han under den ovanligt heta sommaren 1931 begav sig till den närbelägna kusten, blev han så trakasserad av polisen, att han återvände till sina heta rum i staden.

På grund av allt detta förvärrades en kronisk sjukdom, utvidgning av luftrörens artärer, och i april 1932 träffades han av en sista ödesdiger sjukdom. Från mitten av april till slutet av maj kunde han andas huvudsakligen genom inhalation av syre, hjärtat var fruktansvärt ansträngt och försvagades ohjälpligt, och maten tycktes inte smaka honom. Men ett tag fick han nytt hopp, och under denna intervall fick jag ett brev från honom, daterat den 31 maj, där han skriver (på franska):

”Ja, min vän, jag har varit mycket sjuk, och jag är ännu långt ifrån återställd. Efter en period av ohälsa fick jag luftrörsinflammation, som förde mig till gravens brädd. Jag är inte återställd ännu, kanske jag inte ens är på bättringsvägen, men jag är lite bättre varje dag och hoppas komma upp igen. Jag skulle vilja skriva ett långt brev till dig och tala om för dig och särskilt fråga dig en hel massa saker. Men jag har inte styrka att göra det”

honom är hans första kända publikation. Det kombinerar de väsentliga grunddragen i Internationalens principer, sådana de formulerades 1864, och Bakunins idéer, sådana de uttrycks i hans korrespondens med de förtrogna italienska kämparna. Anarkismen formuleras i detta offentliga program av ett samfund, som måste uttrycka sina idéer i en ickedemonstrativ form för att undvika undertryckning, genom en sats, som säger: ”En förening association och federation av individer och samfälligheter måste vara frivillig nerifrån och upp.” Detta är identiskt med den fria associationen av arbetare, industriella och agrikulturella, och den fria federationen av dessa enheter, som bildar en organism, samordnad från botten till toppen, vilket innebär frånvaron av varje central makt, staten, som bestämmer allt ovanifrån.

År 1872 blev den unge Malatesta en av de sex medlemmarna i den nya italienska federationens kommission. Han samarbetade med Bakunin och andra i Zürich för att reorganisera den inre kretsen av anarkister, först bildad av Bakunin 1864, och inkallade i september 1872 *socialrevolutionärernas allians*. Och han var delegerad på den internationella kongressen, som hölls i St. Imier (?) i schweiziska Jura, den kongress som proklamerade motstånd mot den autoritära gruppen inom Internationalen, inspirerad och ledd av Marx.

År 1873 blev han häktad för nära två månader, när han deltog i den italienska kongressen i Bologna. Han var tillsammans med Bakunin, som förberedde sig att resa till Barcelona i sällskap med Malatesta för att ta del i den väntade spanska revolutionen, och han blev nu häktad för sex månader. Under dessa omständigheter kunde han inte längre fortsätta sina medicinska studier utan måste ta tillfälligt arbete under flera år, lektioner eller kroppsarbete, när han inte satt i fängelse, tills han 1881 i London lärde sig en mekanikers yrke. Så småningom specialiserade han sig som elektriker, arbetade för egen räkning, med egna verktyg, i liten skala och skapade sig sålunda en blygsam och torftig men självständig tillvaro. Han arbetade på detta sätt så sent som 1927, då han var 73 år gammal och hans sista tidning hade indragits. Först när Mussolinis polis omringade varje hus, där han gjorde installationsarbete eller reparationer, och trakasserade och skrämde alla, som gav honom arbete, måste han ge upp denna sysselsättning.

När han kom ut från fängelset 1874, hade hans italienska kamrater och Bakunin beslutat förbereda en allmän revolt. Han var med på saken och vidtog förberedelser för södra Italien. Av olika skäl misslyckades rörelsen, men Malatesta hade gjort *sin* del. Han fattade posto i de apuliska bergen

och trotsade med vapen i hand staten och myndigheterna i flera dagar. Något senare blev han häktad och hade nu att motse en långvarig juridisk ”affär”.

Först ett år senare, i augusti 1875, kom målet före och ledde till frikännande. Därefter besökte han Bakunin för sista gången, företog en resa till Spanien för att söka befria en kamrat, som var i fängelse, och började därefter en omfattande offentlig propaganda i Neapel.

I mars 1876 kom den privata konferens i Rom till stånd som började reorganisera Internationalen, som skakats genom år av förföljelse. Den ridderlige Malatesta försökte två gånger förena sig med serberna i kriget mot turkarna, men han stoppades och återsändes till fosterlandet. Tillsammans med Cafiero och Covelli diskuterade han därpå anarkismens ekonomiska grundlinjer. De beslöt, åtskilliga år före Krapotkin, att ersätta den kollektivistiska metoden för distribution och lön med den kommunistiska. Den *kommunistiska anarkismen* godkändes därpå på deras förslag av den italienska kongress, som hölls i hemlighet i oktober i bergen nära Florens. Härefter deltog Malatesta i den internationella kongressen i Bern i Schweiz och började därpå förbereda den allmänna sociala resningen i Italien som planerades för 1877. Den planerade omfattningen och formerna för denna revolutionära ansträngning var helt olika mot va som verkligen inträffade, när rörelsen på grund av en underordnad deltagares förräderi måste sättas igång för tidigt under de mest olyckliga omständigheter och slutade med häktningen av hela den väpnade ledningen i Mateses-bergen i april 1877. Malatesta satt därpå i fängelse ända till augusti 1878, då alla blev frikända efter en lång process. Men han kunde inte längre stanna kvar i Italien, då han hotades av internering, och han reste till Egypten på hösten 1878.

Detta är hans livs rytm under dessa åtta år, och varje följande period av åtta år är en kedja av liknande planer och försök, propaganda och agitation, förföljelser, utvisningar och fängelser. Men där finns en fascinerande omväxling i verksamheten och stora växlingar beroende på miljön, motståndarelementen och deras krafter. Det är alltid osjälviska strider som ibland slutar med yttre nederlag men osm alla kvarlämnar märken efter de progressiva rörelserna under de femtio år, som följde på den ovan skisserade första perioden.

Från början till slut levde hos Malatesta tron och hoppet på möjligheten av revolutionär handling vilket psykologiskt kanske var ett arv av hans intryck av de stora förändringar, som genomförts i Italien under nittonde århundradet till 1870 genom all sorts propaganda, organisation, konspira-

form av socialism, och individuellt var han i närmaste kontakt med människor och aktuella frågor överhuvud, medan Krapotkin med allt sitt ändlösa arbete och sin strävan i stor utsträckning ägnade sig åt saker, som han hade särskilt förkärlek för, och därigenom hade lätt att försumma den andra sidan av uppgifterna. Malatesta, som var mera balanserad och sansad, iakttog allt, fakta som bekräftade, och fakta som gendrev hans synpunkter och slutsatser, och kom till nya slutledningar på basis av nya vittnesbörd med mycket större säkerhet och grundlighet än Krapotkin.

Allt detta kunde vi se under många år och ser det ännu klarare nu, och därför har Malatestas befrielseverk största utsikt att bli bestående, när det blir bättre känt genom omfattande forskning och samlade tryck av väl valda essäer.

Det är karakteristiskt för Malatesta, att han alltid föredrog uttrycket *socialistisk anarkism* framför *kommunistisk anarkism*. Fast han själv 1876 var en av upphovsmännen till sistnämnda avfattning i Italien, fattade han den aldrig i exklusiv mening. När han exempelvis 1889 återupptog sitt verk i Europa efter frånvaro i Argentina sedan 1885, förklarade han, att ekonomiska *hypoteser* såsom full lön (hela avkastningen) åt arbetarna eller åt envar efter hans behov, kollektivism eller kommunism, icke borde skilja oss åt, och under sina stora propagandatur i Spanien (november 1891 till januari 1892) föreläste han om kommunismen vid sidan av en kollektivistisk föreläsare, Pedro Esteve, och ibland tillsammans med en agnostisk talare, Tarrida del Marmol, som pläderade anarkism utan något ekonomiskt adjektiv. Och alla var kamrater och vänner.

En sådan man var naturligtvis en vän av arbetarnas organisering, och vi såg honom under sitt första verksamhetsår vid endast 18 års ålder redan som sekreterare i de neapolitanska arbetarnas federation. Denna omfattade en sektion av blandade yrkesarbetare och intellektuella samt sektioner av olika specialfack. Vi ser honom i London, 1895-96, på alla sätt hjälpa den börjande revolutionära syndikalismen i Frankrike. Men han höjde sin stämma mot den då växande uppfattningen, att en generalstrejk gjorde framtida anarkistiska och socialistiska omvandlingar överflödiga, och även mot dagens propaganda för dessa idéer och liknande uppfattningar. Dessa skulle ju inskjuta en syndikalistisk regim av obestämd varaktighet mellan det nuvarande samhället och någon avlägsen framtid av anarkistiska och socialistiska drömmar, som först *då* skulle realiseras genom det syndikalistiska systemets frivilliga tillbakaträdande och upplösning. Han trodde lika lite på detta som tjugo år senare på den bolsjevikiska diktaturens frivilliga avång, sen den en gång satt sig fast i sadeln. Den sociala

genom bristande solidaritet urartade till simpel egoism, motsatsen till socialismen, som är grundvalen för Malatestas och Krapotkins anarkism.

Varje kritik, som rättvisligen kan riktas mot Krapotkins uppfattning av den kommunistiska anarkismen gjordes sannolikt redan av Malatesta, och spår härav märks redan i hans mycket tidiga skrivelser från åttitalet. Men både han och Krapotkin skattade så högt värdet av varandras allmänna propaganda och annat arbete, att de inte diskuterade sina teoretiska och praktiska meningsskiljaktigheter offentligen. Världen trodde alltså, att de var mer eller mindre fullständigt ense, och, då Krapotkins åsikter var mycket mer utbredda, att Malatesta inte hade några allvarigare invändningar mot dem, eller, snarare, att de olika nyanserna i deras åsikter inte hade någon verklig betydelse, en uppfattning, som sannolikt är oriktig.

Malatesta gjorde exempelvis invändningar mot det förmodade överflödet på produkter, som skulle möjliggöra och uppmuntra "prise au tas", obegränsad fördelning av varor. Han trodde inte på en spontan, nästan automatisk återuppbyggnad efter total förstörelse och ansåg kontinuitet i produktionen och planmässig rekonstruktion mycket viktiga. Han beskrives i allmänhet som en fanatisk beundrare av organisation, medan han endast var principiell motståndare till icke-organisation eller till förkastande av alla kooperativa band som förfäktades av osmliga och som endast skulle resultera i isolering, ineffektivitet, primitivitet och nöd, varifrån ny autoritär våldsmakt och egoism säkerligen skulle uppstå. Han trodde varken på en plötslig spontan omvändelse av alla människor till anarkism eller på några som helst metoder för att påtvinga ovilliga och socialt okunniga människor anarkismen. Därför tog han mycken hänsyn till frågan om progressiva minoriteter etc. Han litade inte på de plötsliga förändringarna på revolutionens morgon och han fordrade anarkistiskt uppförande av alla, på fläcken och genast, för att sätta oss i stånd att bli intellektuellt och moraliskt lämpliga att leva ett liv i frihet och solidaritet.

Han såg mycket väl propagandans gränser, vilken, som folk nu en gång är, endast påverkar de mest gynnsamt predisponerade, och han visste, att problemet att få verkligt stöd hos folket är lika lite löst genom mekanisk enrullering av stora massor som medlemmar i någon progressiv organisation, vare sig syndikalistisk eller anarkistisk, som det är genom den socialdemokratiska metoden att vinna de flyktiga rösterna från miljoner arbetar- och socialistväljare. Alla dessa frågor liksom en del andra berörde han redan mycket tidigt, och från 1924 har han diskuterat många av dem i den romerska revyen och i sina artiklar ända till det sista på grundval av äldre och nyare erfarenheter. Hans anarkism är en mycket levande och realistisk

tion, individuell och kollektiv aktion. Denna tro och detta hopp dör aldrig, upprätthålles ständigt, och under sin sista ödesdigra sjukdom i mitten av maj 1932 uttryckte han dessa känslor i ett brev till Bertoni i följande ord: "Uppriktigt sagt, när man har drömt och hoppats så mycket, är det smärtsamt att behöva dö just nu, då måhända väntade händelser förestår." Detta betyder, liksom de flesta av hans brev dessa sista år, så vitt jag känner till dem, att hopp om det fascistiska systemets fall livade honom in i det sista. Så hoppades han ständigt och gjorde ständigt förberedelser för den sociala revolutionen är i förväg. I sin orubblighet i tro och strävan var han fullt jämbördig med Mazzini, som ända från det senare tjugotalet till sin död 1872, d. v. s. mer än 40 år, hoppades och arbetade för *sina* ideal med samma allvar och intensitet.

För övrigt hade Malatesta den övertygade fritänkarens klara, realistiska, rationalistiska anda. Vad han skriver är alltid kristallklart liksom fallet var med hans tal, privat eller från talarstolen. Enkelhet och fines, skarp iakttagelseförmåga och logik är kombinerade liksom anspråkslöshet, fasthet och total avsaknad av överflödiga, fräsrika utvecklingar.

Utom några få mycket populära och vitt spridda ströskrifter, särskilt de propagandistiska och uppfostrande dialogerna *Mellan arbetare* (Fra Contadini 1884) och *På kaféet* (Al Caffè, 1902), förekommer de flesta av Malatestas skrivelser i åtskilliga stora tidningar och revyer, utgivna av honom själv, och i ett otal artiklar etc. i en mängd anarkistiska tidningar från 1872 till 1932. De tidsskrifter, som Malatesta gav ut, blev snart rörelsens huvudorgan, rika på material, och inledde i allmänhet efter perioder av depression och splittrade ansträngningar, en ny start.

De var: *La Questione sociale* (Den sociala frågan) i Florens, som bekämpade avvikelserna åt parlamentarism och sökte reorganisera den italienska grenen av Internationalen. *La Questione sociale* i Buenos Aires, 1885-1886, icke åtkomlig i Europa, *L'Associazione* (Associationen) i Nizza och London (10 oktober 1889-23 januari 1890, sju nummer) arbetade för en ny Internationall, *L'agitazione* i Ancona var en veckotidning och fortsattes efter Malatestas arrestering i januari 1898 av andra. Efter att ha flytt från deportering på en ö i Medelhavet var han under avsevärd tid 1899-1900 utgivare av en veckotidning *Questione sociale* i Paterson, New Jersey, USA som kom ut där sedan den 15 juli 1897. Under följande år satte han sin stämpel på flera kortlivade publikationer i London. Återkommen till Ancona utgav han veckotidningen *Volontà* (Viljan) från den 8 juni 1913, men hans direkta verksamhet avbröts av generalstrejken och resningen i Ancona och Romagnan, "den rö-

da veckan”, i juni 1914, som tvang honom att än en gång ta sin tillflykt till London.

Vid denna tid måste han smugglas ombord på en italiensk ångare i Cardiff för att få lämna den engelska tillflyktsorten. Han måste resa incognito till Genua, där hela den arbetade befolkningen firade han ankomst, stoppade allt arbete i hamnen och tog emot honom i triumf (slutet av december 1919). Därpå grundades i Milano en daglig tidning, *Umanità Nova* (Den nya mänskligheten), som han ledde från början 27 februari 1920 tills han häktades 17 oktober samma år. När han blivit frikänd efter en lång process den 29 juli 1921, ledde han åter den nya upplagan av tidningen, som utkom i Rom som daglig, sedan som veckoblad, tills den undertrycktes genom fascistinvasionen i Rom i november 1922. T. o. m. så sent som 1924 började Malatesta ge ut två gånger i månaden *Pensiero e Volontà* (Tanke och vilja), en revy, som kom ut under två och ett halvt år, ofta konfiskerad och till slut indragen hösten 1926, då varje icke-fascistisk politiskt och socialt yttrande i tal eller skrift var förbjudet i hela Italien.

Före veckotidningen i Florens 1883-84 hade han där förberett utgivandet av *Il Popolo* (Folket) till våren 1883, men den indrogs och han häktades på hösten. *L'Insurrezione* (Resningen) planerad i London, 1881, kunde inte ges ut på grund av bristande medel. Naturligtvis kunde han när som helst få plats för sina artiklar i andra anarkisttidningar, och även *La Révolte* i Paris, *Le Réveil* i Genève, spanska, engelska och andra tidningar innehåller bidrag, uppgifter eller brev av honom. Man lyssnade till hans mening vid viktiga kongresser. Utom på de redan nämnda (1872, 1876) var han själen i internationella revolutionära kongressen i London 1881, och vid den italienska anarkist- och socialrevolutionära kongressen i Capolago (Tessin) i januari 1891. Tillsammans med Fernand Pelloutier, Émile Pouget, A. Hamon, Cornelisseu och andra förberedde han anarkisternas och syndikalisternas deltagande i den internationella socialistiska arbetarkongressen i London 1896. Han var en av förgrundsfigurerna på anarkistkongressen i Amsterdam 1907 och den mest framträdande figuren på den kongress, som *Unione Anarchica Italiana* höll i Bologna i juli 1921.

Under denna långa verksamhet formulerade han ofta sina idéer i koncis form, men deras vidare utveckling fordrar mycket mera ingående studier av allt det material, som ovan antytts, och även av andra källor, och utgör ett synnerligen intressant ämne. Allmänt talat är Bakunin-perioden (1871-76), den kommunistanarkistiska perioden från 1876, perioden med huvudsakligen revolt-taktik 1876-82, perioden med propaganda och organisation från 1883, den nya internationella starten på bred folklig basis

sedan 1889, perioden med väsentligt intresse för syndikalismen 1895 och 1896, försöken till en ny, bred italiensk propaganda 1897-98, 1913-14, 1920-22, den allvarliga översynen av alla teoretiska och taktiska problem i revyn **Pensiero e Volontà* 1924-26, och hans artiklar i italienska tidningar i utlandet 1927 till omkring början av 1932, ett verk av allvarliga studier och visar en oföränderlig allmän grundval, men utgör samtidigt en ständigt uppgående utveckling med större fullkomning, klarare insikt, som resultat av en enastående erfarenhet och en konstant intellektuell strävan, uppehållen av moralisk pondus och viljekraft.

Man fäster sig särskilt vid pamfletterna i Florens och Paterson, vid *Appeal* och *Program* (Appell och Program) från 1889 (*L'Associazione*), Milano-skriften från augusti 1920, *Le due vie* (De två vägarna), reproducerad från *Umanità Nova*, den briljanta raden av artiklar i Rom-revyen, 1924-26, och några andra artiklar, huvudsakligen i *Risveglio* i Genua, utgiven av Bertoni.

Det har varit ett fatalt misstag, som fortfarande görs av många, att tro att den *kommunistiska anarkismen* representeras först, bäst och definitivt av Krapotkin. Enligt min åsikt är just Krapotkin så genomgående subjektiv och passionerad, att allt vad han än sagt återspeglar hans egen personlighet, är hans egna personliga känslors anarkism, härrör från hans eget väsens substans och kvaliteter. Utan tvivel är detsamma fallet med alla uppriktiga och självständiga personers åsikter. Men det finns olika nyanser. Medan somliga likt Krapotkin når ett maximum av subjektivitet, är det andra, som likt Bakunin, Reclus, Malatesta och Merlino mera har tyngdpunkten i olika grader av logisk objektivitet.

Ingen kände *Krapotkin* mera intimt, ingen var mera fullständigt beroende av honom, ingen var, med all gemenskap i deras upphöjda karaktärer, deras kärlek till social frihet, deras långa ömsesidiga vänskap och vissa band av intimt organisatoriskt samarbete dem emellan, vid en mera motsatt pol än *Malatesta*. Dessa band bestod, fast okända för vidare kretsar under femtio år. Med all personlig vänskap och, naturligtvis, solidaritet mot den gemensamma fienden kunde de två aldrig eller nästan aldrig enas om idéer i detalj, taktik i praktiken och verkliga metoder för aktion, såsom Malatesta själv angivit i sin essä över sina förbindelser med Krapotkin, skriven vid slutet av 1930. Han gillade då lika lite dem, som överdrev Krapotkins speciella idéer i en anda av översvallande ymnighet, som dem, vilka med berätt mod tog plats långt till vänster om Krapotkin och proklamerade amorfism, desorganisation och en form av individualism, som